

من به‌مثابه قانون

کامبیزنوروزی

حقوق‌دان

این روزها بحث درباره قانون حجاب و عفاف و مقررات فیلترینگ فراوان است. اما اگر کمی دقیق‌تر نگاه کنیم، این دو موضوع را باید نماد وضعیتی ناگوار و بغرنج در نظام حقوقی و سیاسی ایران دید که سابقه‌ای طولانی دارد. وضعیتی که در آن قانون از معنا تهی شده و کارها را بهتر نمی‌کند هیچ، بدتر هم می‌کند. بیشتر از ۱۵۰ سال است که ایرانیان طلبی دارند به نام قانون. درست ۱۵۰ سال پیش، در ۱۲۵۳ بود که رساله «یک کلمه» میرزا یوسف‌خان در ایران منتشر شد که در آن از ضرورت و فواید قانون سخن گفت. میرزا یوسف به خاطر همین رساله و سخن‌گفتن از قانون، به زندان قجری افتاد و ستم‌هاکشید. مردم خسته از فقر، بیماری و فلاکت و ذله از شاه قاجار، شاهزاده‌ها، شاهزادگان، دوله‌ها و سلطنه‌ها که در هرکجای مملکت

فرمان می‌دادند و هرکس هرجا قاضی و مجری بود و پوست مردم را می‌کند. موج قانون خواهی اما تا آنجا پیش رفت که جامعه آستان با انقلاب مشروطه در ۱۲۸۵ اولین قانون خود را به دنیا آورد و نامش شد قانون اساسی مشروطه. باز هم قیل‌وقال‌ها شد. قجر نمی‌خواست تن به قانون بدهد. مجلس را به توپ بستند. روز از روزی از نو، رضاخان آمد. قجر را کنار زد و شد رضاشاه. قانون اساسی را هم به چیزی نگرفت. در عهد رضاشاهی قانون‌های فراوانی تصویب شدند؛ اما مجلس این دوران، جز در یکی دو دوره مجلس، رضاشاهی بود. نه مجلس ملی. قانون‌ها بودند که روی کاغذ می‌آمدند، ولی دست ارباب قدرت آن‌قدر باز بود که هر زمان خواستند، کاغذ قانون را پاره کنند. باز چنان شد که در عهد قجری بود: هرکس در هرجا حاکم مطلق شد، این بار فقط القاب عوض شده بود و شاه‌ده، دوله، سلطنه، والی و حاکم عنوان‌های دیگری گرفته بودند.

از قانون اساسی مشروطه یک نام بیشتر نماند و این رویه سینه در دوران محمدرضاشاهی نیز پیش رفت. قرار این بود که قانون وسیله‌ای برای حاکمیت ملت باشد، اما از قضا سرکنگبین صفرا فرود و قانون وسیله‌ای شد در دست ارباب قدرت برای سلطه بیشتر بر مردم. در ایران معمولاً درک و تصور نادرستی از قانون وجود داشته است. شیوه قانون‌گذاری پیش و بیش از هر چیز به ال‌گوبرداری‌های انتزاعی و ذهنی از حقوق فرنگ مختصر شد و جامعه و واقعیت‌های اجتماعی در قانون‌گذاری فراموش شدند. قانون‌گذار بسیار پیش از آنکه به نیازهای جامعه و خواست

عمومی بیندیشد، به تمایها و خواسته‌های خود بها داده و سعی کرده آنها را به مردم امر و نهی کند. وقتی قانون با واقعیت‌ها سازگار نباشد، از دو سو می‌شکند. یکی از طرف خود مجریان که خود را جای قانون می‌گذارند؛ مثلاً وقتی برای اجرای یک کنسرت مقررات می‌گوید باید چندین و چند نهاد و سازمان مجوز بدهند، کار چنان از دست می‌رود که در یک شهر، فلان مقام رسمی یا غیررسمی مانع از اجرای کنسرت می‌شود. مردم هم قانون را زیر پا می‌گذارند. قانونی که منطبق با نیازهای عمومی و خواست مردم نباشد، بی‌ارزش می‌شود و دچار شکستگی مادرزادی است؛ مثل قانون منع کجراه‌سازی ماهواره که از همان اول کسی برایش پسیزی ارزش قائل نشد و الان هم اگرچه روی کاغذ هم‌چنان معتبر است ولی زنده‌ننده در سردخانه قوانین متروک بی‌زخ دیده است. نه فقط در ۴۰ سال اخیر، بلکه در تمام دوره ۱۱۷ساله پارلمان در ایران. قانون‌گذاری بر همین پایه‌شنه چرخیده است؛ اگرچه در این سال‌ها اوضاع وخیم‌تر به نظر می‌رسد. قانون وقتی جامعه را ببیند و نشناسد و به آن ارزش ندهد، دیگر قانون نیست، زور است و اعتبار عملی و احترامش را از دست می‌دهد. مردم از آن می‌گریزند و چه‌سایه‌گامی گریز از قانون به ارزشی والا بدل می‌شود. مجریان هم می‌توانند به‌سادگی از قوانین غلط به نفع خود بهره‌برداری کنند و با کیسه‌های پر زر، پایه‌های قدرت خود را سفت‌تر کنند. وضعیت قوانین بودجه و قوانین توسعه و مقررات شرکت‌های دولتی و آمار قاچاق کالا و سوخت، معاملات هنگفت پنهانی طلا و ارز و… خیلی چیزها را روشن می‌کند. این شرایط گواه این است که قانون کار نمی‌کند که اگر کار می‌کرد، اوضاع چنین نبود. معلوم است قانون ذهنی و خلاف واقعیت کار نمی‌کند. اگر گرونیاباب مستعان کار کرد، این قوانین هم کار می‌کنند. قانون کار نکند، آدم‌ها بی‌کار نمی‌نشینند؛ هرکس خودش می‌شود قانون‌گذار و مجری قانون خود. آنها که بیشتر قدرت دارند، بیش از دیگران به مقنن انفرادی بدل می‌شوند.تصورش را بکنید که در جاده هسر راننده یا خودرویش برای خود یک جور مقررات راهنمایی داشته باشد؛ در این جاده کامیون‌ها هم هستند. تا ریل۴۰چرخ هم هست که راننده آنها نیز با مقررات راهنمایی دلخواه خود حرکت می‌کنند.

خدا عاقبت مابرن چنین جاده‌ای را به خیر

چهارشنبه ۵ دی ۱۴۰۳
۲۳ جمادی‌الثانی ۱۴۴۶
۲۵ دسامبر ۲۰۲۴
سال بیست‌ویکم
شماره ۵۰۰۹
۲۰ هزار تومان
۱۲ صفحه

در «شرق» امروز می‌خوانید:
گزارش «شرق» از مسدودیت ادامه‌دار سیم‌کارت برخی روزنامه‌نگاران و فعالان فضای مجازی با هدف پیشگیری از جرم • کیفیت هوای تهران تا پایان هفته به محدوده خیلی ناسالم می‌رسد

فهرست پارک‌هایی که حصارکشی شده‌اند

قطریه آزاد شد

نورا حسینی؛ پشت حصارهای سفید و آبی شهرداری در بوستان‌های تهران چه خبر است؟ روز گذشته یکی از اعضای شورای شهر تهران به این پرسش پاسخ داد. قرار است پشت این حصارکشی‌ها ساخت‌وساز کنند. از ساخت مخزن آب اضطراری تا سرویس بهداشتی و سوله بحران تا احداث فرهنگ‌سرا و کلینیک و مجتمع فرهنگی و ایستگاه مترو. برای این ساخت‌وسازها چند درخت جابه‌جا شده و سرانجام این درختان چه شده، مشخص نیست. در این دوره از مدیریت شهری بارها حصارکشی بوستان‌های تهران خبرساز شده است. یک بار بوستان حضرت مریم در خیابان کریمخان تا حصارکشی‌های بوستان کوثر در خیابان ری در منطقه ۱۲. از حصارکشی بوستان‌های بزرگ مانند قطریه و پارک لاله تا حصارکشی پارک محله‌ای مرزداران. درختان حاشیه بخشی از بزرگراه همت هم مدتی است پشت حصارها پنهان شده‌اند. ساکنان بیشتر محلات تهران

گزارش «شرق» از احتمال میانجیگری ژاپن در مذاکرات پشت پرده با «ترامپ»
درباره موضوع هسته‌ای ایران

تلاش دوباره توکیو

صفحه ۳

ولادت حضرت عیسی مسیح (ع) را تبریک می‌گوییم

«شرق» از رفع فیلتر واتس‌اپ و گوگل پلی گزارش می‌دهد

یک گام به پیش

گام اول رفع فیلتر برای کسب رضایت مردم بود،اما نباید فراموش کرد که فیلترشکن فروش‌ها هنوز حضور دارند

بهت جدیدنشینان که روز گذشته خبر رفع فیلترتیک می‌داد، این گزارش را در صفحه ۲ بخوانید

سخنگوی قوه قضائیه:

با شایعه‌سازی و دوقطبی‌سازی برخورد قاطع خواهد شد

۳

برگزیده‌ها

۲۱ سال پس از فاجعه بم، ایران در مواجهه با زلزله چقدر مقاوم شده است؟

بمب‌هایی فعال به گستره ایران

بررسی جالش‌ها و موانع مطبوعات در ایران با تحلیل گزارش «تریبون»

از نفس افتاده

چرا مورایس گزینه خوبی برای پرسپولیس است؟

۹

هشدار ترامپ و جزئیات رابطه چین با یکی از مهم‌ترین آبراه‌های جهان

معمای کانال پاناما

۴

سخنگوی دولت در پاسخ به سؤال «شرق» درباره با ورود ۶۰ هزار تن برنج تقلبی و فساد ۱۵۰۰ میلیارد تومانی؛

مسئله، اختلاط برنج ارزان با گران بود

۲

نگاه

خاورمیانه در فرایند تغییرات سریع

یادداشتی از سید حسین موسوی

۱

یادداشت

۱

اقتصاد و دین‌داری

محمدرضا یوسفی شیخ‌رباط

اقتصاددان و استاددانشگاه مفید

سیداحمد علم‌الهدی، امام‌جمعه مشهد، در نماز جمعه پس از تأکید بر اجرای قانون عفاف و حجاب، بیان کرده که «اگر بناست ما وظیفه مدیریت این جامعه را داشته باشیم، اول باید دین مردم را مدیریت کنیم و بعد دنیاى مردم را» (خبرگزاری مهر، ۳۰ آذر ۱۴۰۳). ایشان وظیفه اصلی حکومت را دین‌داری مردم دانسته است و مسائلی از قبیل تورم، بی‌کاری، فقر… را در درجه دوم اهمیت دانسته‌اند. این سخن از جهات متعددی فاقد اعتبار است. اول اینکه هدف از حکومت، دین‌دارکردن مردم نیست. دوم اینکه وجوه زندگی درهم‌تنیده است، از این‌رو تقدم دین‌داری بر دنیاى مردم در جایگاه مدیریت و سیاست‌گذاری جامعه، ناشی از عدم درک ارتباط عمیق و متقابل اقتصاد، فرهنگ و سیاست است. امیرالمؤمنین در نامه به مالک اشتر، وظیفه حکومت را ایجاد امنیت، رفاه و ارتقای سطح فرهنگی جامعه بیان می‌کند. او در خطبه سوم، علت پذیرش حکومت را فقر گسترده و شدید مردم و شکاف بزرگ طبقاتی در جامعه که به دلیل حکمرانی غلط پدید آمده بود، بیان کرده است. در هیچ‌کدام از این دو بیان، اشاراتى به دین مردم نشده است. چرا بیان علم‌الهدی و مانند او تا این اندازه با فرمایش امیرالمؤمنین فاصله دارد؟ دکتر شریعتی در کار ارزشمند خویش به تفکیک دو رویکرد به تشیع و ویژگی‌های آنها پرداخته، تشیع علوی در برابر تشیع صفوی را معرفی کرده و تفاوت‌های شگرف این دو مذهب را که به‌ظاهر هر دو شیعه هستند، تبیین کرده است. تعبیر مذهب علیه مذهب از ابداعات ایشان است. شهید مطهری نیز در نگاهی نو به سبک‌های دین‌داری و نتایج آنان، چگونگی دین‌داری خوارج را بیان کرده و تحلیلی از چرایی و نتایج آن به دست داده است. به نظر می‌رسد امروز

نیز اسلام محمدی و شیعه علوی که در نهج‌البلاغه تجلی یافته است، جایگاهی در تفکرات برخی از امامان جمعه ندارد.

یادداشت

خاورمیانه در فرایند تغییرات سریع

سیدحسین موسوی*

است. مسئله حضور داعش در خاک سوریه حتی اگر در زندان تحت نظارت آمریکا و کردها باشد، نیز مانند بمب ساعتی است که احتمال انفجار آن در هر لحظه وجود دارد. مظلوم عبدی، فرمانده نیروهای دموکراتیک سوریه (قصد)، می‌گوید فعالیت‌های داعش به‌شدت افزایش یافته و خطر احیای مجدد آن دو برابر شده است. او می‌افزاید آشنفتگی پس از سقوط اسد راه را برای بازگشت داعش هموار کرده است. به نظر می‌رسد کردها درحالی‌که زندان‌بانان داعش هستند، در کنار دادن هشدار عنوان می‌کنند که در صورت حمله ترکیه به مناطق کردنشین سوریه، آنان نیز ناگزیر خواهند شد درهای زندان‌ها را بکشایند، چون نمی‌توانند هم‌زمان در دو جبهه درگیر بشوند. باید افزود که حمله ترکیه و نیروهای نیابتی این کشور در سوریه به شهرهای کردنشین نظیر کوبانی بسیار محتمل است و با وجود هشدارهای آمریکا و برخی کشورهای اروپایی به ترکیه نظیر آلمان در یاد توافق خواهد افتاد. در چنین سناریویی با اطمینان می‌توان گفت داعش بار دیگر آشوب را به منطقه بازخواهد کرد.اند.

احتمالا اقدام داعش در چنین شرایطی حمله به استان‌های سنی نشین عراق یا مداخله در سوریه خواهد بود. تصرف بخش‌های سنی‌نشین عراق بخشی از اهداف منطقه‌ای ترکیه است که به‌عنوان یک احتمال جدی نباید آن را نادیده گرفت. سرلشکر یانیر جولان که پیش‌ازاین جانشین رئیس ستاد مشترک ارتش اسرائیل و لیبیان تواناوست، می‌گوید: اسرائیل نگران حجوم ترکیه به کردهای سوریه است، و این کشور باید کنترل اوضاع را به دست گیرد و از کردها حمایت کند، زیرا وجود یک منطقه امن کردی به معنای امنیت بیشتر برای اسرائیل است. رژیم اسرائیل نیز از بازیگران فعلی صحنه سوریه است که پس از نابودی تقریبا کامل توان ارتش سوریه، مناطق مهم و استراتژیکی را از کشور سوریه اشغال کرده است. جبل الشیخ از مشهورترین کوه‌های سرزمین شام که در میان سوریه و لیبیان قرار دارد و بر اسرائیل تسلط است، درعین‌حال از اردن هم مشاهده می‌شود. این کوهستان در جنگ ژوئن ۱۹۶۷ به دست اسرائیل اشغال شد و سپس طی توافقی پس از درگیری سوریه و اسرائیل در ماه می ۱۹۷۴ دوباره به سوریه برگشت. تسلط اخیر اسرائیل بر این بلندی‌ها که دمشق را در تیرس دارد، این توافق را بی‌اعتبار کرده است و گزارش‌ها حاکی از آن است که اسرائیل قصد بازپس‌دادن جبل الشیخ را ندارد. سيطرة بر این کوهستان افزون بر موقعیت نظامی استراتژیک به‌عنوان یک قلعه سروکوبگری و به معنی سيطرة و کنترل آب‌های سطحی و زیرزمینی کل منطقه سوریه و لیبان است. به نظر می‌رسد افزون بر موارد فوق که آینده سوریه را در هاله‌ای از ابهام قرار می‌دهد، بازی بزرگ‌تری در مقیاس بین‌المللی و منطقه‌ای نیز در جریان باشد؛ ازجمله هدف‌هایی که در ارتباط میان اسرائیل و ترکیه از مداخلات منطقه‌ای گسترده وجود دارد، متکی بر رقابت پنهانی بر سر تبدیل‌شدن به قطب ارتباطی میان قاره آسیا، اروپا و آفریقااست؛ زیرا از یک سو گذر راه‌های ژئواکونومیک که شرق آسیا را به اروپای غربی و آفریقا متصل می‌کند، درعین‌حال مسیرهای خاصی را در نظر دارد که عمدتا از غرب آسیا عبور می‌کند و جاده توسعه عراق از طریق بصره را به مرسین ترکیه متصل کند، در صورت تحقق این موضوع ترکیه

خاورمیانه همچنان شگفتی‌ساز است..
سرعت تحولات در منطقه

خاورمیانه و احتمالا شمال آفریقا به گونه‌ای است که پیش‌بینی آینده این بخش از جهان را دشوار می‌کند. فروریزش حکومت بنشار اسد در ۱۱ روز امری نیست که بتوان به‌سادگی از آن عبور کرد. هیئت آزادی شام اکنون بر

بخش بزرگی از خاک سوریه و به‌ویژه پایتخت این کشور مسلط شده است. ترکیه نیز در حال بازاریابی برای این گروه سابقا تروریست در سطح بین‌المللی و منتظر استفاده از هم‌پیمانان سوری خود منطقه امنی در مرزهای خود با سوریه برای ملاقات با رهبر این گروه، احمد الشرع، فرونی گرفته است. سفارتخانه‌های کشورهای عربی یکی پس از دیگری در حال بازگشایی در سوریه است و گویا پرونده گذشته تیره‌وتار این گروه و دیگر گروه‌های هم‌پیمان آنان به فراموشی سپرده شده است. به طوری که حضور نیروهای چندملیتی داعش در دمشق هم چندان برای غربی‌ها مهم به نظر نمی‌رسد. ظاهرا برداشت این است که ترکیه توانسته است اعتماد اوضاع از دشمنان عرب را به حاکمان جدید سوریه جلب کند و وعده‌های رهبر این گروه برای ایجاد یک نظام جدید معتدل که شامل همه شهروندان سوری باشد، نیز در مخالفان لائیک بنشار اسد امید ایجاد کرده است. البته کردهای سوریه با وجود پیام‌های مثبتی که از حاکمیت جدید برای پیوستن به دولت فراکیر از سوی احمد الشرع دریافت می‌کنند، اما همچنان درباره اقدامات ترکیه بیمنگ هستند. ترکیه قصد دارد با لشکرکشی و نیز استفاده از هم‌پیمانان سوری خود تحولات پیمندهای جهانی دارد، ایجاد کند، تا از این طریق بتواند میان نیروهای دموکراتیک سوریه (قسند) و

جریان‌های کردی مخالف ترکیه (P.K.K.) منطقه حائل ایجاد کند. اسلام‌گرایان سلفی و تکفیری که اکنون راه و رسم اخوان‌المسلمین را در پیش گرفته‌اند، قصد دارند به‌سرعت با تدوین قانون اساسی جدید و برگزاری انتخابات احتمالا از میان دو گزینه پارلمانی و ریاستی برای به کرسی نشاندن احمد الشرع، شیوه پارلمانی را برگزینند تا کنترل اوضاع از دست‌شان خارج نشود. درصورتی‌که اوضاع به‌خوبی پیش برود، روند بازسازی سوریه و البته با محوریت ترکیه و سرمایه‌گذاری کشورهای اروپایی و عربی آغاز خواهد شد و با تعریف نهادهای جدید، روابط سوریه با جهان خارج و محیط پیرامون و کشورهای عربی شکل جدیدی به خود خواهد گرفت. اما به نظر نمی‌رسد اوضاع آن‌چنان که در تسیم می‌شود، آرام پیش برود. نبرد استراتژیک و بزرگی در راه است، به نحوی که تغییرات ژئوپلیتیکی ناشی از این دست تحولات پیمندهای جهانی دارد، تمامیت‌خواهی ترکیه در سوریه امری نیست که از سوی جهان عرب به‌سادگی مورد پذیرش قرار گیرد. کشورهای عربی به رهبری عربستان خواهان تداوم فرایند دولت‌سازی در سوریه زیر نظر سازمان ملل متحد و براساس قطع‌نامه ۲۲۴۵ هستند که براساس آن نظارت بر تدوین قانون اساسی جدید و برگزاری انتخابات زیر نظر هیئتی از سازمان ملل باشد. درحال حاضر هیئت تحریرالشام که اکنون قدرت را در دست دارد، این اختیارات را به‌حسادتی واگذار نخواهد کرد. آنان قاعدتا خواستار به دست آوردن اکثریت پارلمانی و کنترل دولت آینده هستند و معلوم نیست که در صورت برگزاری انتخابات زیر نظر سازمان ملل متحد آنان بتوانند از اکثریت لازم یا کنترل آتی بر دولت برخوردار شوند؛ به‌ویژه آنکه بسیاری از کشورهای عربی هنوز درباره نیت این گروه‌های تغییر حال یافته نگران‌اند. به نظر می‌رسد کشورهای حاشیه خلیج فارس که عمدتا راه توسعه را در پیش گرفته‌اند، از روی کار آمدن یک دولت اسلام‌گرا در جهان عرب حتی با ماهیت اخوانی بیمنگ هستند. جبرهایی هم در دست است که آمریکا و اروپا نیز برای برگزاری انتخابات آزاد اصرار دارند. البته گفته شده است که ترکیه در قبال موافقت با روند مزبور خواستار حمایت‌نکردن آمریکا از کردها شده